

Počítací strojček

Prázdniny sa skončili, je čas naštartovať mozog na iné *otáčky*. Tak isto aj počítače, notebooky, tablety... Viete, čo bol prvý osobný počítač? Na túto otázku som už dostal veľa rôznych odpovedí.

Moja odpoveď je – boli to **prsty**. Prekvapí vás možno aj to, že digitálna technika si vypožičala názov z prstov – **digit** (digits, digitus) je vlastne prst. Na prstoch sa dá nielen spočítavať, odpočítavať, ale aj násobiť. Vysoký stupeň využívania takejto *výpočtovej techniky* dosiahli ešte v starovekom Ríme. V literárnych dielach ho popisovali už napríklad Hérodotos, Ovídius a Plínius. Tento *osobný počítač* mal veľa výhod: bol vždy poruke, vlastne na ruke, nepotreboval batérie, ani iný zdroj energie; jeho vstupné obvody boli súčasne aj výstupnými...

A teraz už trochu vážnejšie. Ak preskočíme záznamové drevka – rováže (bola to vlastne *prídavná pamäť*), uzly na povrázkoch, abakus, počítadlá, sčoty... môžeme spomenúť mechanický spočítavací stroj, ktorý vymyslel a zhotovil Blaise Pascal niekedy okolo roku 1640. Problém princípov a konštrukčných riešení mechanických počítacích strojov riešili (a veľakrát aj vyriešili) desiatky vynálezcov.

Na obrázku vám ponúkame jeden z mojej zbierky. Vybral som ho preto, lebo je prekvapujúco jednoduchý, miniatúrny a má

zaujímavé konštrukčné riešenie. Počítací strojček Adix Kompanie začali vyrábať v roku 1903 a postupne ho vylepšovali. Moju verziu vyrábali niekedy okolo roku 1910. Jeho rozmery sú naozaj miniatúrny – 155 × 95 × 28 mm. Dá sa vložiť aj do vrecka.

Štefan Holakovský
Foto autor

OPÝTALI SME SA JAZYKOVEDCOV...

... na tvorenie, význam a používanie slovesa *zazmluvniť*

V posledných rokoch sa najmä v informáciách o zdravotných poisťovniach, o zdravotníckych zariadeniach a lekároch, ale aj o rozličných organizáciách a podnikoch, či v rozhovoroch podnikateľov, predstaviteľov inštitúcií a pod. môžeme stretnúť so slovesom *zazmluvniť* a od neho utvoreným slovesným podstatným menom *zazmluvnenie* a trpným prídavným menom *zazmluvnený*. Uvedieme niekoľko príkladov z internetových stránok: *Od 15. novembra by mali zdravotné poisťovne zazmluvniť v zdravotníckych zariadeniach o výše 3-tisíc lôžok menej. – V nej je určený počet lôžok, ktoré musia zdravotné poisťovne zazmluvniť, a zároveň dva zoznamy zdravotníckych zariadení, s ktorými poisťovne musia uzatvoriť zmluvy. – Lekár mi povedal o možnosti zazmluvniť si pôrodníka. – Vývoj stavu nadlimitných zákaziek kopíruje snahu štátu zazmluvniť veľké diaľničné stavby. – Zamestnávateľ si pre svojich učňov musia vybrať*

a zazmluvniť strednú odbornú školu. – Zazmluvnenie pôrodníka znamená nielen jeho prítomnosť pri pôrode, ale aj sledovanie v ambulancii mesiac pred pôrodom. – Lekárska komora sa pred časom vyjadrila, že ich cieľom je zazmluvnenie všetkých ambulancií špecialistov. – Operačný program Doprava je zazmluvnený na 100 percent. – Tieto služby zaisťujeme vlastnými vozidlami, ako aj vozidlami externých zazmluvnených dopravcov. – Zazmluvnený pôrodník vás s veľkou pravdepodobnosťou bude osobne navštevovať na oddelení, kde budete ležať po pôrode alebo pred pôrodom.

Dostali sme otázku, či sloveso *zazmluvniť* je správne a či nestačí naďalej používať iba dávno ustálené slovné spojenie *uzavrieť zmluvu*, keďže sloveso *zazmluvniť* ani jeho odvođeniny základné kodifikačné príručky nezachytávajú. Sloveso *zazmluvniť* sa v kodifikačných príručkách zatiaľ neuvádza, lebo je to pomerne nové

slovo a vždy istý čas trvá, kým sa také slovo zachytí v príručkách. To však neznačí, že sloveso *zazmluvniť* je nesprávne. Je totiž utvorené v súlade so slovtvornými zákonitosťami platnými v spisovnej slovenčine, a to od podstatného mena *zmluva*, resp. presnejšie od prídavného mena *zmluvný* tzv. predponovo-príponovým tvorením pomocou predpony *za-* a slovesnej prípony *-iť*. Podobne sú utvorené napríklad slovesá *zadaždiť* s významom „zavlažiť umelým dažďom“, *zalesniť* s významom „vysadiť stromčekmi s cieľom vytvoriť les“, *zaludniť* s významom „osídlieť ľuďmi“, *zavzdušniť* s významom „vyplniť vzduchom“, *zazubadliť* s významom „dať zubadlo“ atď. Hoci sloveso *zazmluvniť* sa niekedy používa v rovnakom význame ako slovné spojenie *uzavrieť zmluvu*, teda „obyčajne písomnou formou dosiahnuť dohodu o niečom“, citované doklady ukazujú, že oproti slovnému spojeniu *uzavrieť zmluvu* má sloveso *zazmluvniť* posunutý význam, a to „zmluvne zabezpečiť, zaviazvať zmluvou“. Ide teda o potrebné a zároveň spisovné slovo.

PaedDr. Matej Považaj, CSc.